

УДК 130.1234:008

КОНЦЕПТ «ІНФОРМАЦІЙНО-ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОГРЕС» У СУЧАСНОМУ СОЦІОГУМАНІТАРНОМУ ЗНАННІ

Поліщук Н.В.

Рівненський державний гуманітарний університет

У статті з'ясовується історико-філософський концепт техніки, технологій і науки як соціальних феноменів та їх вплив на духовний прогрес людства. Здійснений аналіз основних понять дослідження, їх історичні витoki та вплив на зміну соціального і духовного життя суспільства у загальнонауковому та філософсько-освітньому дискурсах. Методологія дослідження побудована на міждисциплінарному системному аналізі. Наводиться авторський концепт «Інформаційно-високотехнологічний прогрес» та сучасна «Інформаційно-високотехнологічна революція». Мета дослідження: показати, що перехід до інформаційно-високотехнологічного суспільства, в якому інформація, технології та знання виступають в якості основних соціальних цінностей зумовлює радикальні зміни в усіх соціальних інститутах і, в першу чергу, в освітньо-виховній, духовній та космічній сферах й зумовлює створення ноосферно-космічної цивілізації.

Ключові слова: Всесвіт, наука, освіта, техніка, технології, розум, духовність, висока духовність, соціальний, життя, глобалізація, глобальні кризи, інформаційно-високотехнологічний прогрес, ноосферно-космічна цивілізація.

Постановка проблеми. Початок нового тисячоліття відкриває нову сторінку в розвитку людської цивілізації – перехід людства в еру інформаційно-високотехнологічного (ІВТ) прогресу. Людина є єдиним носієм розуму на Землі – космічно-планетарному об'єкті Всесвіту. Розвиток розуму, як основного фактора розгортання ІВТ прогресу, техніки і технологій різних епох детально розглянуто в нашій монографії [1, с. 17-106] і зроблено висновок, що нові техніка і технології зробили як військово, так духовно вразливою будь-яку країну світу. Нинішні зміни в життєдіяльності людства можна також кваліфікувати як глобальні антропологічну і духовну кризи світової цивілізації, що відзначаються епохальними цивілізаційними викликами і загрозами, з якими людство зіткнулося в кінці ХХ і на початку ХХІ століття і, які мають колосальні загальнопланетарні наслідки: докорінно змінюють соціально-економічний, гуманітарно-політичний, морально-етичний, природно-екологічний механізми існування людства та, взагалі, цивілізаційний ландшафт нашої планети, які характеризуються як період ІВТ революції суспільства, про що йдеться в книзі А. Тоффлера «Шок майбутнього» (1974 р.), у доповідях Римського Клубу: «Межі зростання» (1973), «Людство в зворотному пункті» (1977 р.), «Про новий міжнародний устрій» (1978 р.), у праці Л. Дотто «Планета Земля в небезпеці» (1988 р.), А. Печчеї «Майбутнє в наших руках» (1988 р.) У цих та інших працях, приведених у монографії [2], йдеться про те, що людство, принаймні його антропокосмічно вихована частина, невідворотно має переселитися в космос уже у вкрай недалекому майбутньому [3-6].

Екологія світового обширу вкрай зіпсована, забруднення довкілля практично прямує до гранично небезпечної межі і, отже, екологія стала гранично ворожою для здоров'я і життя людини і в цілому загрожує існуванню людства. Всесвітньо відомий фізик-теоретик професор Стівен Хокінг заявив, що рішення президента США Дональда Трампа вийти з Паризької екологічної угоди, яку підписали в 2015 році всі країни світу, може призвести до незворотних змін клімату. Наслідки цього рішення, на його дум-

ку, можуть бути настільки серйозні, що Земля перетвориться в «парникову планету», подібну Венері. Дії Трампа можуть підштовхнути Землю до краю прірви, і вона стане схожа на Венеру з температурою 250 градусів і кислотними дощами. Зміна клімату – одна з найбільших загроз, з якими ми стикаємося з часу існування людства – сказав Хокінг (Інтернет-ресурс). Якщо ж цього договору вийдуть ще й Китай і Росія, то в найближчі роки відбудеться найбільша світова екологічно-кліматична катастрофа – знищення всього живого на Землі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Людство у своїх цивілізаційно-інформаційних, енерго-ресурсних, високотехнологічно-технічних й екологічно-кліматичних та в інших глобальних кризах і геокосмічних загрозах які існують нині, й у зв'язку з катастрофічним падінням духовності, підійшло у своєму розвитку до точки біфуркації: або людство загине, або його антропокосмічно вихована частина має переселитися на екзопланети космосу, щоб спасти генофонд людства і створити практично вічну ноосферно-космічну цивілізацію. Земна постіндустріальна цивілізація неминуче має трансформуватися в ноосферно-космічну цивілізацію або загинути. Ось таке соціально-історичне значення для людської цивілізації мають розвиток теорії інформації та новітніх видів техніки й технологій.

Мета статті. Основним завданням нашого дослідження є показати, що перехід до ІВТ суспільства, в якому позитивна інформація, наукові знання й високі технології виступають в якості основних соціальних цінностей, зумовлює радикальні зміни в усіх соціальних інститутах і, в першу чергу, в освітньо-виховній і духовній та космічній сферах й зумовлює поступ людства до створення ноосферно-космічної цивілізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглянемо історико-філософський контекст техніки і технологій як соціальних феноменів та їх вплив на духовний прогрес людства. Що таке техніка та технології з'ясовано у [1]. Людство йде по шляху інформаційно-високотехнологічного суспільства. За висловом видатного американського астрофізика Ф. Дайсона: «Технологія – це дар

божий, це сила, яка звільнює людину і тому вона важливіша за ядерну зброю». Головною проблемою дослідження розвитку техніки є проблема концепції людини, що створює та використовує техніку, особливо військову. Як наслідок, зростає загроза життю величезній кількості людей і навколишній природі, які зазнають на собі руйнівного впливу технічних і технологічних факторів. Особливо катастрофічного впливу зазнає на собі природа, без якої не може існувати людство [7, 8]. Відшукання шляхів уникнення цих негативних явищ на людство, фауну і флору і є завданням філософії техніки і технологій, оскільки розвиток техніки і технологій теж життєва необхідність подальшого прогресу людства [7, 9].

Сучасний світ – це занадто технізований життєвий простір і вкрай технологізований час життя людей на нашій планеті. Але й регрес у цій області призведе до деградації людства, а можливо і зникнення людей, як найвищого досягнення природи. Перед людством на весь зріст постала дилема: і без розвитку техніки та технологій людство деградує, і подальший бурхливий, безконтрольний їх розвиток загрожує людству катастрофою [10]. Меншу, але відчутну шкоду для людей створює суцільна комп'ютеризація і автоматизація, які суттєво шкодять фізичному і психічному здоров'ю молоді й особливо вражають дітей; виникли проблем безробіття та штучного інтелекту і роботизації [11, с. 85], які пригнічують діяльність людського мозку, в результаті все в більшій мірі проявляється деградація молодих людей. Тяжка техніка і хімічні виробництва знищують у великих масштабах лісові масиви і посіви зернових та інших культур. Виникла проблема повсюдного нищення природи, фауни і флори, і самих людей, оскільки питна вода, повітря, ґрунти, продукти харчування забруднені радіоактивними, хімічними речовинами, солями важких металів, відходами виробництв [8]. Від цього люди масово втрачають здоров'я і життя.

Нині відбувається перетворення інформації на своєрідний глобальний ресурс людства, при цьому зростає потенційна можливість зростання відчуження людини в інформаційному суспільстві, зміни соціальних і культурних засад такого суспільства, зокрема, атрофується моральність і духовність людини [7]. Питання зводиться до втрати людського розуму взагалі. В результаті зникає традиційна межа між людським «духом» і машиною [12]. Отже, порушується одна з головних доміант усього технічного прогресу – принцип доцільності. Техніка ніби самостійно створює нові зразки ще далеко більш потужної техніки без потреб практичної діяльності людей [9]. Цей процес виходить з під контролю людства. Цьому особливо сприяє технократія – влада технічних спеціалістів (так званих, технарів), суцільна позиція яких пов'язує перспективи розвитку людства виключно з прогресом техніки; відповідно, вважається, що всі ресурси суспільства повинні зосереджуватися та використовуватися саме на цьому напрямку. Багато сучасних філософів вважають технократизм винним у гуманітарній і екологічній кризах сучасного людства [12, с. 397].

Все це нагальні питання вже не техніки, а філософії техніки, доки техніка не знищила людство. У зв'язку з останнім ми маємо підста-

ви стверджувати, що філософія науки і техніки змушує по іншому розглядати окремі традиційні проблеми філософії, зокрема: що таке людина й, що таке природа [7, с. 15], які можливі між ними системи взаємозв'язку, як впливає науково-технічний поступ на хід історії, на людину, її духовність та освіту [8, с. 404]. і, разом з цим, на цілий комплекс соціальних проблем. Життя все ж немислиме без технічних винаходів і створення технічних засобів. Місія техніки – звільнити людей від злиття з природою, передавши їх світу технічних засобів, машинам. Але не можлива й ситуація, щоб техніка знищила природу.

Отже, суспільний прогрес неможливий без прогресу техніки і тому людству, і перш за все філософам техніки необхідно знайти, і то негайно, компроміс між існуванням природи у всьому її розмаїтті і світом техніки, оскільки сучасна техніка пов'язана із нівелюванням буття і його відкритістю. У цьому криється джерело тієї загрози, яку несе з собою некерований технічний прогрес, оскільки техніка формує суто технічний спосіб конструювання світу – техносферу [13], де природа для виробництва стає постачальником енергії, сировини, матеріалів, а відповідно знищується біосфера, колыска людства. Ось чому вивчення історико-філософських аспектів глобальних науково-технічних проблем цивілізації являє пріоритетний інтерес для сучасного суспільства та визначає його майбутнє. Чинниками вирішення цих питань є філософія, культура, наука й освіта, висока духовність суспільства, особливо молоді, і її ноосферно-космічна свідомість.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звичайно, у ХХІ ст. ІВТ перетворення не можуть мати локального характеру. Ці тенденції можна побачити в розгортанні «четвертої хвилі» суспільного науково-технічного поступу – це ІВТ революція (кін. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.), що завершує: 1) аграрну революцію – «перша хвиля» (10-12 тис. р. до н. е.); 2) індустріальну революцію – «друга хвиля» (кін. ХVІІІ ст. – ХІХ ст.); 3) НТР – «третья хвиля» (сер. ХХ ст.). Сучасна ІВТ революція привела до постіндустріальних форм розвитку суспільства на основі нано-, біо- та інфоіндустрії, космічної, електронної і гіперкомп'ютерної техніки, генної інженерії та штучного інтелекту. Оскільки НТР зумовила небезпечні екологічні наслідки, а, особливо, кліматичні, то це вимагає перенесення акценту з продукування техніки на розроблення високоточних технологій і технологічних процесів, які забезпечать безвідходні, ефективні форми виробництва [14].

Відмінність останніх полягає у всебічному врахуванні антропологічних, психологічних, екологічних, етичних, моральних, духовних та інших чинників, функціонування безвідходних техніки, технічних і технологічних комплексів. Усе це суттєві риси технологічної та інформаційної переорієнтації, що їх здійснює ІВТ революція, яка підготовлює «п'яту хвилю» (кін. ХХІ ст.) в розвитку людства – космічну революцію (космічну експансію) [2-6; 11, с. 291]. Провідна роль в усіх цих процесах належить кібернетичним та електронно-обчислювальним системам, широкого застосування комп'ютерної та взагалі інформаційно-телекомунікаційної техніки, бо метою будь-

якої інформаційної технології є виробництво інформації для наступного аналізу і прийняття на його основі певного рішення. Епоха ІВТ прогресу містить в собі й величезний потенційний гуманістичний потенціал, тільки його потрібно виявити і використати. У час ІВТ прогресу діяльність людства перейшла всі межі біологічної реальності і стала визначатися досягнутою могутністю розуму і космічними, технічними, технологічними, інформаційними та інноваційними можливостями людства. Таке трактування ІВТ прогресу має надихнути філософів і педагогів до створення якісно нових смислів, які має засвоювати високодуховно-моральна особистість. Одна із характерних особливостей сучасного світу – загострення всіх проблем, а головне духовно-моральних [2].

Основна тема Всесвітнього Даоського форуму 2016 року – «Оволодіння четвертою промисловою революцією». На ньому йшлося про те, що «Автоматизація та комунікація призвели до всіх індустріальних революцій, але як ніколи на такому високому рівні інтенсивності, як зараз. Ці дві сили матимуть дуже різні наслідки для націй, підприємств та окремих осіб», – пояснив голова ради директорів найбільшого швейцарського фінансового холдингу UBS А. Вебер. Основою для вибору теми Форуму стала стаття відомого швейцарського економіста К. Шваба, засновника і президента ВЕФ, в журналі Foreign Affairs, в якій йдеться про четверту промислову революцію. Якщо у центрі третьої революції знаходилася електроніка та інформаційні технології, автоматизоване виробництво, то четверта промислова характеризувалася злиттям технологій і стиранням граней між фізичними, цифровими та біологічними сферами. У вітальній промові форуму віце-президент США Дж. Байден і організатор форуму К. Шваб застерегли, що погнавшись за технологіями, людство ризикує «втратити душу». Папа римський Франциск, представником якого на форумі в Давосі став кардинал П. Терксон, попередив, що такі інноваційні технології, як 3D-друк або безпілотні автомобілі, можуть залишити без роботи мільйони людей. «Ми повинні керувати технологічним розвитком, не дозволяючи йому домінувати над собою», – застеріг Франциск.

Тому і виходи з глухого кута технічного і технологічного розвитку сучасної цивілізації слід шукати на шляхах створення ноосферно-космічної цивілізації, гуманізації, впровадженні в навчальний процес високої духовності, врахуванні екологічних, в першу чергу, кліматичних загроз, антропологічних, соціально-ціннісних чинників у створенні і використанні техніки. Нова цивілізація, якщо її вдасться сформувати, має спиратися на нову, гуманітарно-орієнтовану, високодуховну ноосферну космічно-орієнтовану техніку та техніко-технологічний розвиток, більш безпечний для людини, суспільства і природи. Таким чином, підсумовуючи наведене вище, нами запропоноване власне трактування ІВТ прогресу у філософсько-освітньому дискурсі та сучасної ІВТ революції, суть яких полягає в наступному.

Інформаційно-високотехнологічний (ІВТ) прогрес – це глобальне інформаційно-інноваційне, високотехнологічне, науково-технічне, космічно-цивілізаційне явище, яке дало початок гігантсько-

му приросту технічних, технологічних, матеріальних, енергетичних, космічних, інформаційних, інноваційних можливостей людства і створення глобалізованої ІВТ цивілізації і, яке суттєво деформує біологічну і духовну основу особистості – фізичний організм людини, мозок, а, отже, її розум, психіку, свідомість, духовність, ментальність і науково-філософський світогляд і, отже, має спонукати філософів і педагогів до створення якісно нових смислів, які має засвоювати високодуховна особистість. ІВТ прогрес являє собою сукупність процесів корінного якісного перетворення виробничих сил, яке здійснюється в результаті злиття воедино наукової, технічної, технологічної, інноваційної та інформаційної революцій, космізації й глобалізації виробництва і взагалі життя, перетворення науки в безпосередню продуктивну і соціальну силу, але, й на жаль, регресу духовності, екології взагалі та клімату зокрема.

Інформаційно-високотехнологічна (ІВТ) революція – це стрибкоподібний розвиток ІВТ прогресу – докорінний інформаційно-інноваційний, глобалізаційно-космічний, науково-технічний і високотехнологічний переворот у продуктивних силах і виробничих відносинах у суспільстві. Це «четверта хвиля» НТП (після аграрної, індустріальної та НТР), сутність якої полягає в гігантському якісному стрибку в продукуванні й використанні в науці й техніці, технологіях і виробництві, освіті й вихованні та взагалі в усіх сферах діяльності людства, інформації, як сукупності всіх знань, що їх виробило людство за час свого існування, як причини руху всього у Всесвіті; інформаційна революція відбувається в органічному зв'язку з високотехнологічною революцією, сутність якої полягає в переході від зовнішнього втручання у природні, суспільні та виробничі процеси до їх внутрішнього регулювання та стимулювання на основі високих технологій, зокрема, у вигляді об'єднання нано-, біо-, інфо-, когнітивних і соціогуманітарних (НВІКСТ) наук і технологій, інновацій і новітніх досягнень природничих і технічних наук. Основними напрямками розвитку цієї революції постають інформатизація та комп'ютеризація суспільства, генна інженерія, кібернетика, роботизація, штучний інтелект, космізація тощо.

Висновки і пропозиції. Підводячи історико-філософські підсумки розвитку новітніх техніки і технологій, можна стверджувати, що інтенсифікація науково-технічного, технологічного й інформаційно-інноваційного прогресу людства у вигляді ІВТ прогресу привела до цивілізаційних і духовних змін, кардинально змінила спосіб виробництва, життя й освіти людей, а головне і найсуттєвіше – привела до негативних і навіть катастрофічних наслідків для стану довкілля і клімату, які загрожують існуванню людства, а тому виникла нагальна проблема зміни ставлення людської спільноти до подальшого стрімкого розвитку техніки і технологій, а для цього необхідна філософсько-освітня база, яка б розглядала аксіологічну сторону техніки і технологій, методів оцінки та планування їх продукування, а також враховувала б їхні складові: природну і людську (пізнавальну, духовну, психологічну, етичну, естетичну), соціальну і культурну (економічну, політичну, історичну, відповідність

культурним традиціям). Також нами окреслені основні принципи методології дослідження техніко-технологічного феномену, який формує особистість й у значній мірі технізує й технологізує її свідомість, що приводить до руйнування духовної основи молодого людини. При цьому потрібно

врахувати антропологічні, психологічні, екологічні, етичні, моральні, духовні та інші чинники, адже, ІВТ революція є сходиною до наступної «п'ятої хвилі» (кінець ХХІ ст.) в розвитку людства – космічної революції (космічної експансії) і створення ноосферно-космічної цивілізації.

Список літератури:

1. Поліщук Н.В. Науково-технічний прогрес і духовно-моральне становлення молоді: монографія / Н.В. Поліщук. – Рівне: О. Зень, 2012. – 464 с.
2. Поліщук Н.В. Духовність молоді перед викликами інформаційно-високотехнологічного прогресу: монографія / Н.В. Поліщук. – Рівне: О. Зень, 2016. – 336 с.
3. Базалук О.А. Космические путешествия – путешествующая психика: курс лекций / О.А. Базалук. – К.: КНТ, 2012. – 424 с.
4. Полищук Н.В. Космизация человеческой деятельности и воспитание духовных личностей космически-инопланетного будущего в третьем тысячелетии / Н.В. Полищук // Future human image. – Kiev, 2014. – № 1(4). – С. 96-101.
5. Поліщук Н.В. Філософсько-освітня концепція антропокосмізму та духовні перспективи існування людської цивілізації в епоху інформаційно-високотехнологічного прогресу / Н.В. Поліщук // Грані. – Дніпропетровськ, 2014. – Вип. 12(116) грудень. – С. 6-11.
6. Поліщук Н.В. Освітні стратегії формування духовності молоді у контексті інформаційно-високотехнологічного прогресу: автореф. дис. ... докт. філософ. наук: 09.00.10 – філософія освіти / Н.В. Поліщук. – Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2017. – 35 с.
7. Людина і світ: [підручник] / [Л.В. Губерський, В.Г. Кремень, А.О. Приятельчук та ін.]; голов. ред. Л.В. Губерський. – К.: Знання, КОО, 2001. – 349 с.
8. Філософія: [навч. посіб.] / [Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.]; за ред. І.Ф. Надольного. – К.: Вікар, 2008. – 534 с.
9. Семенюк Е.П. Філософія сучасної науки і техніки / Е.П. Семенюк, В.П. Мельник. – Львів: Світ, 2006. – 152 с.
10. Освальд Шпенглер. Человек и техника / Освальд Шпенглер // Культурология XX век: сборник статей; пер. с нем. – М.: 1995. – С. 454-492.
11. Мічіо Кайку. Фізика майбутнього / Мічіо Кайку / Переклала з англ. Анжела Кам'янець. – Львів: Літопис, 2013. – 432 с.
12. Петрушенко В.Л. Філософія [Текст]: в 2-х част. / В.Л. Петрушенко. – Львів: Новий світ, 2000, 2011. – 647 с.
13. Кавалеров В.А. Від «техносфери» до «ноосфери»: філософсько-освітній аспект / В.А. Кавалеров // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Педагогіка. – 2011. – Випуск 3. – С. 24-28.
14. Поліщук Н.В. Взаємозумовленість революційного й духовного зростання суспільства в епоху інформаційно-високотехнологічного прогресу / Н.В. Поліщук // Гілея: науковий вісник. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 113(10). – С. 290-295.

Поліщук Н.В.

Ровенский государственный гуманитарный университет

КОНЦЕПТ «ИНФОРМАЦИОННО-ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ ПРОГРЕСС» В СОВРЕМЕННОМ СОЦИОГУМАНИТАРНОМ ЗНАНИИ

Аннотация

В статье раскрывается историко-философский концепт техники, технологий и науки как социальных феноменов и их влияние на духовный прогресс человечества. Осуществлен анализ основных понятий исследования, их исторические истоки и влияние на смену социальной и духовной жизни общества в общенаучном, философском и образовательном дискурсах. Методология исследования построена на междисциплинарном системном анализе. Приводится авторский концепт «Информационно-высокотехнологический прогресс» и современная «Информационно-высокотехнологическая революция». Цель исследования: показать, что переход к информационно-высокотехнологическому обществу, в котором информация, технологии и знания выступают в качестве основных социальных ценностей, предопределяет радикальные изменения во всех социальных институтах и, в первую очередь, в просветительно-воспитательной, духовной и космической сферах, а также предопределяет создание ноосферно-космической цивилизации.

Ключевые слова: Вселенная, наука, образование, техника, технологии, разум, духовность, высокая духовность, социальный, жизнь, глобализация, глобальный кризис, информационно-высокотехнологический прогресс, ноосферно-космическая цивилизация.

Polischuk N.V.

Rovno State Humanitarian University

THE CONCEPT «INFORMATION-HIGHLYTECHNOLOGICAL PROGRESS» IN MODERN SOCIOHUMANITARIAN KNOWLEDGE

Summary

In clause the concept of technics, technologies and sciences as social phenomena and their influence on spiritual progress of mankind reveals historico-philosophical. The analysis of the basic concepts of research, their historical sources and influence on change of a social and spiritual life of a society is carried out In general scientific, philosophical and educational discourses. The methodology of research is constructed on the interdisciplinary system analysis. The concept «Information-highlytechnological progress» and modern «Information-highlytechnological revolution» is resulted author's. The purpose of research: to show, that transition to an information-highlytechnological society in which the information, technologies and knowledge represent itself as basic social values, predetermines radical changes in all social institutes and, first of all, in educational, spiritual and space spheres, and also predetermines creation noosphere-space civilization.

Keywords: Universe, science, formation, technics, technologies, reason, spirituality, high spirituality, social, life, globalization, global crises, information-highlytechnological progress, noosphere-space civilization.